

Puhuiko Mooses totta? Gnostilainen kristillisyys varhaisen kirkon aikana

Professori Ismo Dunderberg

Kristinusko syntyi juutalaisuuden piirissä. Yleensä onkin korostettu näiden kahden uskonnon välistä jatkuvuutta, esimerkiksi silloin kun puhutaan länsimaiden ”juutalais-kristillisestä” aateperinnöstä. Osa kristityistä kuitenkin teki jo varhain ratkaisuja, jotka rikkoivat tämän jatkumon. Mooseksen laissa määrätystä ympärileikkauksesta luopuminen oli tärkeä murroskohta. Tämän ratkaisun merkittävin puolustaja, Paavali, esitti ennenkuulumattoman kriittisiä näkemyksiä Mooseksen lain alkupeirästä ja tarkoituksesta. Matteuksen Vuorisaarnassa Jeesus asettaa vastakkain Vanhan testamentin laissa annetut määräykset ja korkeammat eettiset ihanteet. Johanneksen evankeliumin Jeesus puhuu ”teidän laistanne” keskustellessaan juutalaisten kanssa — ikään kuin hän itse ei olisi juutalainen.

Ensimmäisellä vuosisadalla kristityt kuitenkin olivat yhtä mieltä siitä, että kristittyjen Jumala on sama juutalaisten Jumala, joka oli luonut maailman ja ilmoitti tahdonsa Vanhassa testamentissa. Keskeinen murros toisen vuosisadan alussa oli sellaisten kristittyjen esiinmarssi, jotka tekivät aiempaa huomattavasti jyrkemmän pesäeron juutalaisuuteen. Heidän mukaansa Vanhassa testamentissa kuvattu Jumala ei ollut korkein jumala, vaan alempiarvoinen ja monin tavoin epätäydellinen luojajumala.

Markionin mukaan Jeesuksen opetus ei yksinkertaisesti käy yksiin Vanhassa testamentissa kuvatun opetuksen kanssa. Valentinus, hänen oppilaansa ja ns. setiläiset sen sijaan loivat Vanhan testamentin luomiskertomukseen perustuvia, mutta silti kokonaan uusia myyttejä. Näitä kristittyjä yhdisti ajatus, että ihmiset — tai ainakin osa heistä — ovat sukua korkeimmalle Jumalalle.

Nag Hammadin kirjaston setiläisissä teksteissä näkemys luojajumalasta on kielteinen. Hänet kuvataan ihmiskunnan viholliseksi numero yksi: hän on Saatanan kaltainen hahmo, jonka keskeisiä piirteitä ovat tietämättömyys, kateus, pahan-suopuus ja pidättelemätön seksuaalinen himo, jonka hän tartutti myös luomiinsa ihmisiin raiskaamalla Eevan. Setiläisten suhde Mooseksen kirjoihin ei kuitenkaan ole vain kielteinen. *Johanneksen salaisessa kirjassa* luojajumalaa pidetään typeryyksenä ja torjutaan nimeltä mainiten Mooses. Silti tekstissä lainataan Ensimmäistä Mooseksen kirjaa ja tulkitaan sitä allegorisesti. Tekstissä siis samanaikaisesti torjutaan ja hyväksytään Mooseksen kirjojen arvovalta pyhänä tekstinä.

Nag Hammadin kirjastossa on myös tekstejä, joissa kaikki Vanhaan testamenttiin liittyvä torjutaan jyrkästi. *Suuren Setin toisessa opetuksessa* Aadamia pidetään pelkkänä ”vitsinä”, ja koko joukko muita Vanhan testamentin merkkihahmoja — Abraham, Iisak, Jaakob, David jne.), todetaan ”naurun aiheiksi.” Samalla linjalla

on toinen teksti, *Tutkielma totuudesta*. Siinä Vanhan testamentin vastustus yhdistyy tiukkaan polemiikkiin toisia kristittyjä vastaan. Vanhan testamentin torjunta ei olekaan vain teologisen kiistelyn aihe, vaan sen avulla tehdään raja "meidän" ja "muiden" välille.

Studia Generalia -tilaisuudet videoidaan. Niitä voi seurata internetissä sekä suorina lähetyksinä että tallenteina: www.helsinki.fi/videot.

Yleisökeskusteluun voi osallistua myös tekstiviestitse lähettämällä kysymykset ja kommentit tilaisuuden aikana numeroon 050-415 4892. Tekstiviestit luetaan tilaisuudessa mahdollisuuksien mukaan. Keskustelua voi jatkaa tilaisuuden jälkeen Studia Generalia -verkkosivuilla osoitteessa: <http://blogs.helsinki.fi/studiageneralia>.

Luentosarjan on suunnitellut Helsingin yliopiston Studia Generalia -toiminnan tieteellinen ohjausryhmä ja sen toteuttaa Helsingin yliopiston Avoin yliopisto yhteistyössä Helsingin yliopiston Tietotekniikkakeskuksen kanssa.

Lisätietoja:
Tieteellisen ohjausryhmän puheenjohtaja,
vararehtori Kimmo Kontula
p. (09) 191 24150
kimmo.kontula@helsinki.fi

Koulutussuunnittelija
Sanna Saari-Salomeri
p. (09) 191 28047
studiageneralia@avoin.helsinki.fi